

УДК 347.921

Р.С. Притченко, старший викладач
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Кафедра загальноправових дисциплін і міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

СПЛАТА СУДОВОГО ЗБОРУ: ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Визначаються та аналізуються основні здобутки і недоліки положень законодавства щодо системи сплати судового збору при зверненні до суду.

Ключові слова: судовий збір, суд, ставка судового збору.

Постановка проблеми. Судовий збір – це обов’язковий платіж, який справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів.

Правові засади справляння судового збору, платники, об’єкти і розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначаються Законом України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р. № 3674-VI (далі – Закон) [1].

Даний Закон був безумовно потрібний, адже до цього часу існувала незрозуміла система сплати при подачі позову і державного мита і збору на інформаційно-технічне забезпечення судового розгляду.

Проте, 01 вересня 2015 року набули чинності зміни до Закону, які значно підвищили ставки судового збору та зменшили суб’єктний склад пільговиків, які звільнялися від сплати судового збору. При цьому зміни у нормативні акти, які паралельно з даним Законом закріплювали такі пільги, внесені не були, що призвело до суперечливих трактувань нових положень Закону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження даної проблеми, наразі, є прикладними та здебільшого лише окреслюють коло проблемних питань, які виникають при сплаті судового збору фізичними та юридичними особами. При цьому досить складно відмитити наявність по даній проблемі наукових, методологічно вивірених позицій.

Більшість публікацій складають статті в спеціалізованих виданнях, які ставлять наголоси на проблемах, пов’язаних зі змінами в законодавстві, що регулює сплату судового збору [2, 3].

Мета статті. Охарактеризувати суть такого виду судових витрат як судовий збір та виявити причини необхідності його сплати при зверненні до суду. Проаналізувати основні проблеми, які існують у практиці застосування нових положень Закону України «Про судовий збір» та надати рекомендації по їх вирішенню.

Виклад основного матеріалу. Інститут судових витрат безпосередньо впливає на можливість реалізації особою права на звернення до суду та отримання судового захисту і може розглядатися в принципі як встановлене законодавством обмеження доступності правосуддя. Разом з тим, якщо розмір судових витрат є розумним, то наведений інститут можна розглядати як своєрідний «фільтр», що утримує від необґрунтованого звернення до суду [4, с. 439].

Наведене впливає з Рекомендації відносно шляхів полегшення доступу до правосуддя № R (81)7, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 14 травня 1981 р., відповідно до якої прийняття до провадження не повинно оговорюватися сплатою стороною державі якої-небудь грошової суми, розміри якої нерозумні стосовно справи, яка розглядається. Тією мірою, якою судові витрати є явною перешкодою для доступу до правосуддя, їх слід по можливості скоротити або анулювати [5].

Пункт 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод нічого не означає стосовно того, чи буде виступати порушенням права на справедливий судовий розгляд необхідність сплати при зверненні до суду судових витрат. Європейський Суд з прав людини виходить із того, що положення п. 1 ст. 6 Конвенції не означає беззастережного

права на безкоштовне провадження у цивільних справах. Вимога сплати зборів у зв'язку з поданням позовів сама по собі не може вважатися обмеженням права доступу до суду. Однак суд наголошує, що сума зборів, призначена у світлі конкретних обставин, включаючи спроможність заявника її сплатити та стадію, на якій перебував розгляд справи на той момент, коли обмеження було накладено, є важливими чинниками при визначенні того, скористалася ця особа своїм правом доступу до суду чи ні [6, с. 41].

Існування інституту судових витрат у цивільному процесі є явищем цілком логічним, оскільки встановлює «платність» процесу судового захисту прав та інтересів, що охороняються законом.

За загальним правилом, судові витрати несе сторона, яка ініціює судовий процес або окрему дію у межах судового розгляду справи. Однак, після вирішення справи, суд за клопотанням сторони, на чю користь ухвалено рішення, зобов'язує іншу сторону відшкодувати понесені витрати.

Види судових витрат, порядок їхньої оплати, розподілу, зменшення їхнього розміру тощо, встановлено нормами ЦПК України. Законодавством встановлено вичерпний перелік видів судових витрат, до яких належить судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи.

Поняття судового збору нерозривно пов'язане з початковим етапом цивільного процесу – звернення з позовною заявою до суду. Такий зв'язок обумовлений імперативною вимогою законодавця про необхідність надання разом із позовом документа, що підтверджує сплату судового збору. Тому наслідком недотримання цієї умови є залишення позову без руху, а в разі неподання такого документа в установлений судом строк, позов повертається позивачеві або залишається без розгляду.

На даний час в судовій практиці не має одностайної позиції стосовно застосування останньої редакції Закону України «Про судовий збір». В умовах введення новачій необхідно зупинитися на окремих спірних і потенційно проблемних положеннях закону, які підлягають удосконаленню.

Почнемо з того, що оновленим Законом збільшено ставки судового збору за подання процесуальних документів щодо різноманітного перегляду (апеляційного, касаційного, Верховним Судом України, у зв'язку з нововиявленими обставинами) судових рішень. При цьому ставки судового збору уніфіковані в цивільному, господарському та адміністративному процесах.

Вбачається, що таке положення Закону дещо обмежує можливості осіб, які беруть участь у справі, в реалізації права на оскарження судового рішення.

Крім того, намагання законодавця уніфікувати порядок визначення ставок судового збору у всіх видах судочинства призвело до труднощів у визначенні розміру судового збору за подання адміністративних позовів майнового характеру. Так як, на відміну від Цивільного процесуального та Господарського процесуального кодексів, Кодекс адміністративного судочинства України не лише не визначає, а взагалі не оперує поняттям «ціни позову», з урахуванням якої й повинен обчислюватися судовий збір за подання позовів майнового характеру.

По-друге, оновленим Законом збільшено ставки судового збору за подачу позовних заяв до суду. При цьому, для юридичних осіб встановлено лише мінімальний розмір судового збору, максимальний же розмір взагалі відсутній, що в умовах повального неповернення банківських кредитних боргів громадянами, змушує банки витратити досить великі суми на оплату звернення до суду.

Фізичні особи, якщо й не зазнали суттєвого грошового навантаження, проте кількість категорій пільговиків щодо сплати судового збору серед них значно зменшилась.

Навіть поверхневий економічний аналіз даної ситуації, дає привід вести мову про те, що кількісне зменшення випадків звернення до суду нивілює збільшення надходжень до державного бюджету за рахунок підвищення ставок судового збору, що і є ціллію нововведень в Закон.

По третє, деякі положення оновленого Закону суперечать положенням процесуальних Кодексів.

Так, ч. 9 ст. 183-5 КАС України [7] передбачено звернення до адміністративного суду з позовом про видворення іноземців та осіб без громадянства без сплати судового збору. Проте, в оновленому Законі відсутнє посилання на даний випадок в переліку випадків, коли судовий збір не справляється чи в переліку пільговиків щодо сплати судового збору.

Аналогічна ситуація складається і з випадками подачі адміністративного позову на постанови у випадку притягнення до адміністративної відповідальності чи звернення до суду з цивільним позовом в порядку захисту прав споживачів.

При цьому існування Постанови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 10 від 17.10.2014 року «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» (в редакції 25.09.2015 року) не вирішує всієї проблеми, а лише стосується певних її аспектів.

Крім того, одним з нововведень є покладення на суди обов'язку перевіряти зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України перед відкриттям (порушенням) провадження у справі, прийняттям до розгляду заяв (скарг). Зокрема, встановлено необхідність судів перевіряти зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України, використовуючи способи, передбачені Цивільним процесуальним кодексом України та, у разі необхідності, отримувати таку інформацію з Державної казначейської служби України, що забезпечує казначейське обслуговування цього фонду. Однак, нормативно не передбачено проставлення на розрахункових документах на переказ коштів спеціальної відмітки про зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України.

Висновки. Отже, не зважаючи на зміни, які неодноразово вносилися до Закону України «Про судовий збір», на сьогодні правове регулювання відносин щодо сплати судового збору не є досконалим, а деякі положення оновленого Закону взагалі не є здійсненими.

Така ситуація потребує законодавчого вирішення та змін до Закону, до внесення яких, при виникненні суперечностей між окремими нормами, слід користуватися загальною визначеними правилами тлумачення та матеріалами практики.

Крім того, аналіз чинних норм в даній сфері, дає підстави рекомендувати фізичній чи юридичній особі перед зверненням до суду об'єктивно оцінювати свої шанси на перемогу в спорі, оскільки у разі програшу є ризик втратити не лише свої кошти, понесені у зв'язку з розглядом справи, а й відшкодувати кошти, витрачені відповідачем. Тому усі юридичні дії, починаючи з оплати судового збору за подання позову, й закінчуючи виконанням судового рішення – слід здійснювати послідовно та професійно, із залученням кваліфікованих та досвідчених юристів.

Список літератури

1. Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI [Електронний ресурс] : станом на 26.09.2015 року. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>. Назва з екрана.
2. Драпайло Ю. «Оновлений» закон про судовий збір: потенційні проблеми застосування [Електронний ресурс] / Ю. Драпайло // Закон і бізнес. – 2015. – Вип. 38. – [5 с.]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/118700-onovleniy_zakon_pro_sudoviy_zbir_potenciyni_problemi_zastosu.html.
3. Кучерук Н. Судовий збір по-новому [Електронний ресурс] / Н. Кучерук // Юридична газета. – 2015. – № 1-2. – [1 с.]. – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/sudoviy-zbir-ponovomu.html>
4. Комаров В.В. Курс цивільного процесу. Підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
5. Рекомендация Совета Европы № R (81) 7 от 14 мая 1981 года «Относительно путей облегчения доступа к правосудию» // Российская юстиция. – 1997. – № 6. – С. 4.
6. Вісник Верховного Суду України / Верховний Суд України. – Загальнодержавне офіційне видання. – К., 2001. – № 6. – С. 40-43.
7. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] : Закон України від 06.07.2005 – згідно із Законами України : станом на 02.03.2016 року – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. Назва з екрана.

Р.С. Притченко, старший преподаватель
Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОПЛАТА СУДЕБНОГО СБОРА: ПРОБЛЕМЫ И РЕАЛИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Резюме

В статье изложено видение сущностной характеристики судебного сбора как основного вида судебных издержек. Проанализировано содержание изменений законодательства Украины относительно принципов оплаты и ставок судебного сбора. Раскрыта сполнотность основных обновлений законодательства, регламентирующего оплату судебного сбора. Предложены первичные шаги по разрешению проблем, связанных с оплатой судебного сбора.

Ключевые слова: судебный сбор, суд, ставка судебного сбора.

R.S. Prytchenko, Senior Lecturer
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of General law and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

COURT FEE PAYMENT: ISSUES AND REALITY OF THE LEGISLATIVE SECURITY

Summary

This article is devoted to essential features of courts fee as a main type of the legal costs. It analyzes the context of Ukrainian legislature changes concerning to the principles of payment and rate of the court fee. It was exposed disputable issue of reform law regulating payment of the court fee. It was proposed the first step to resolve the issue of the court fee payment.

Key words: court fee, court, rate of court fee.